

„UNITAS”

„UNITAS”, od 1910 „Miesięcznik Kościelny Unitas”, czasopismo kat. ukazujące się 1909-14 w Poznaniu, wyd. przez Związek Kapłanów → „Unitas”.

Założycielem oraz pierwszym red. naczelnym był W. → Hożakowski, a od 1913 funkcję tę pełnił K. → Kantak; U. ukazywał się nakładem Księgarni św. Wojciecha w Poznaniu; jego celem było pogłębianie formacji teol. oraz pastoralno-prawnej kapłanów diecezji poznań. i gnieźnień., a także szerzenie treści rel. dotyczących życia Kościoła powsz. oraz pol.; stałe miejsce zajmowały: artykuły teol., filoz., prawnicze, społ., przyr., lit., z zakresu historii sztuki oraz prakt. porady wspierające księży w ich pracy duszpast. i społ., teksty poświęcone problemom par., analizujące kwestie z zakresu prawodawstwa kośc. poruszające sprawy rodzinne, polit. i lokalne, a także sprawozdania, opisy bibliogr., zestawienia i zawiadomienia; z redakcją m.in. współpracowali: S. Adamski, Z. Baranowski, F. Barda, J. Czuj, E. Dalbor, S. Durzyński, F. Koneczny, W. Kotecki, D. Królikowski, S. Krzeszkiewicz, A. Laubitz, W. Mayer, E. Stateczny, O.A. Śpikowski; z powodu sytuacji polit. i materialnej przestał istnieć, a jego funkcje przejęły → „Wiadomości dla Duchowieństwa”.

Nowacki DAP II 743; BKcZr 320-321; PCzRs 749-752.

Justyna Szulich-Kaluża

UNITATIS REDINTEGRATIO (łac. przywrócenie jedności), **Dekret o ekumenizmie** (DE), dokument Soboru Wat. II ogłoszony 21 XI 1964 (AAS 57(1965) 90-107, tekst pol. SWD 193-208), poświęcony zasadom działalności ekum. i współpracy z in. wspólnotami chrześc. na rzecz przywrócenia → jedności Kościoła.

1. **G e n e z a** – Inspiracją do powstania DE były inicjatywy → Ekumenicznej Rady Kościołów i rzym.kat. ośrodków ekum., a zwł. postawa i wypowiedzi pap. Jana XXIII; do dyskusji soborowej przygotowano schematy zawierające materiał do przyszłego dokumentu: 1° projekt komisji soborowej do spraw Kościołów wsch. *De unitate Ecclesiae. Ut omnes unum sint*, koncentrujący się na relacji do tradycji prawosł.; 2° XI rozdział pierwszego projektu Konstytucji dogm. o Kościele (KK) *De oecumenismo*, oprac. przez komisję teol., dotyczący romanocentrycznego (→ romanocentryzm) rozumienia ruchu ekum.; 3° projekt → Sekretariatowi do spraw Jedności Chrześcijan *De oecumenismo catholico. Decretum pastorale*, prezentujący zasady doktrynalne i prakt. stanowiące integralne komponenty ostatecznej redakcji DE; w rezultacie krytycznej dyskusji nad pierwszym projektem (*De unitate Ecclesiae*) 1962 przyjęto propozycję, aby opracować nowy tekst, uwzględniający integralne elementy wszystkich 3 projektów oraz nowe rozwiązania; nowy projekt *De oecumenismo*, będący pierwszą redakcją DE, został zatwierdzony 1963 przez Jana XXIII jako podstawa do dyskusji; obejmował 3 rozdziały bez wstępu; nast. wręczono ojcom soborowym rozdział IV, poświęcony relacji katolików do niechrześcijan, zwł. żydów, a potem także rozdział V o wolności rel.; te 2 rozdziały zostały wykluczone z DE i przekształciły się w odrębne dokumenty soborowe; po dyskusji oraz uwzględnieniu 1300 propozycji sporządzono nową redakcję DE, zatwierdzoną 1964 przez pap. Pawła VI; na skutek głosowań nad nową redakcją oraz z powodu interwencji pap. Pawła VI wprowadzono kolejne zmiany, tworząc ostateczną redakcję DE, przyjętą absolutną większością głosów.

2. **T r e ś ć** – DE składa się ze wstępu (nr 1), 3 rozdziałów (nr 2-23) i zakończenia (nr 24). Rozdział I *Katolickie zasady ekumenizmu* dotyczy jedności i jedności Kościoła (nr 2), relacji braci rozłączonych z Kościołem rzym.kat. (nr 3) i rozumienia ruchu ekum. (nr 4); rozdział II *Realizowanie ekumenizmu* ukazuje pracę dla jedności chrześcijan jako sprawę wszystkich wierzących w Jezusa Chrystusa (nr 5), potrzebę

nieustannej reformy Kościoła (nr 6), wewn. przemianę jako warunek ekumenizmu (nr 7), wewn. nawrócenie, świętość życia i modlitwę, stanowiących duszę ruchu ekum. (nr 8), wzajemne poznanie (nr 9), formację ekum. (nr 10), sposób formułowania i przedstawiania doktryny wiary (nr 11) oraz współpracę z braćmi rozłączonymi (nr 12); rozdział III *Kościół i Wspólnoty kościelne odłączone od rzymskiej Stolicy Apostolskiej* omawia podstawowe kategorie decydujące o rozłamach (nr 13) oraz prezentuje – w cz. 1 *Uwagi odnoszące się szczególnie do Kościołów Wschodnich* ich charakter i historię (nr 14) oraz liturg. i duchową tradycję (nr 15), charakterystyczne normy postępowania w kośc. tradycji wsch. (nr 16) i uprawnioną różnorodność teol. (nr 17) oraz wytyczne dla ruchu ekum. (nr 18; zasada neg. – nie nakładać żadnego ciężaru ponad to, co konieczne, unikanie sporów i rywalizacji; zasada pozyt. – wspólna modlitwa, dialog, wzajemne kontakty), a w cz. 2 *Odłączone Kościoły i Wspólnoty Kościelne na Zachodzie* – próbę charakterystyki w aspekcie hist. i merytorycznym (nr 19), wiarę w Jezusa Chrystusa (nr 20), *Pismo Święte* jako narzędzie osiągnięcia jedności (nr 21), życie sakramentalne (nr 22) i chrześc. styl życia (nr 23); zakończenie zachęca do wspólnego i roztropnego zabiegania o przywracanie jedności chrześcijan (nr 24).

DE odchodzi od → prozelityzmu, a opowiada się za → dialogiem; w efekcie wnosi do rzym.kat. działalności ekum. nowe wartości: aprobatę ruchu ekum., rozumianego jako dzieło Ducha Świętego (nr 1), zaangażowanie ekum. jako sprawę całego Kościoła, wiernych i pasterzy (nr 5), szacunek dla wszystkich prawdziwych wartości chrześc. (nr 4, 14-17, 21), uznanie w Kościołach i wspólnotach chrześc. licznych dóbr, zapewniających im charakter eklezjalny i wartości zbawcze (nr 3), przeświadczenie, że wina za hist. podziały jest rozłożona (stąd prośba o wybaczenie – nr 3 i 7), konieczność uwzględnienia tzw. hierarchii prawd w myśleniu teol. (nr 11) i przekonanie, że model trynitarny (jedność w różnorodności) powinien stanowić normę działań ekum.; DE prezentuje napięcie między ekumenizmem o orientacji chrystocentrycznej a ekumenizmem o charakterze eklezjocentrycznym.

3. **R e c e p c j a** – Tematy podjęte przez DE były kontynuowane i pogłębiane m.in. przez Sekretariat do spraw Jedności Chrześcijan i Pap. Radę do spraw Popierania Jedności Chrześcijan (→ papieskie rady II); konkretne propozycje, wskazania i zalecenia zawarły one gł. w ekum. dyrektorjach (→ dyrektorium II) i in. dokumentach ekum.; istotne znaczenie dla dialogu ekum. ma pontyfikat → Jana Pawła II (zwł. encykliki → *Slavorum Apostoli* i → *Ut unum sint*, listy apost. *Comilium Constantinopolitano* z 1981 i *Orientalis lumen* z 1995 oraz podróże o charakterze ekum.), a także → *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich*.

G. Thils, *Le décret sur l'oecuménisme*, P 1966; A. Bea, *Der Ökumenismus im Konzil*, Fr 1969; *Unitatis redintegratio, 1964-1974*, R 1977; *Unitatis redintegratio*, Vr 1984; *Święta tajemnica jedności*, Lb 1988; O.H. Pesch, *Das Zweite Vatikanische Konzil (1962-1965)*, Wü 1993, 2001 (passim); L. Górka, KChJ 337-339; P. Jaskóła, *Zagadnienia ekumeniczne*, Op 2001, 2004², 35-46; F.G. Hellin, *Decretum de oecumenismo „Unitatis redintegratio”*, CV 2005; 3. *Unitatis redintegratio*”, Pa 2005; J.W. O'Malley, *What Happened at Vatican II*, C (Mass.) 2008 (*Co się zdarzyło podczas Soboru Watykańskiego Drugiego*, Kr 2011).

Leonard Górka

UNITED CHURCH of CHRIST, Zjednoczony Kościół Chrystusa, unijna wspólnota protest. w → Stanach Zjednoczonych (IV) powstała 1957 z połączenia Congregational Christian Church i → Evangelical and Reformed Church.

Łączny strój kośc. i zasady doktrynalne wyrosłe z → kongregacjonalizmu i → prezbiterianizmu; określa się jako Kościół chrześc., reform., kongregacyjny i ewangelijny; wspólnoty lokalne zachowują wolność w zakresie liturgii, życia kośc. i zasad wiary; praktykują chrzest dzieci i Wieczerzę Pańską; przyjmują naukę o usprawiedliwieniu i powsz. kapłaństwie, opierając się na *Pismie Świętym*, → *Apostolskim składowaniu wiary*, → *Konstantynopolitańskim symbolu wiary*, → *Augsburskim*

wyznaniu wiary, *Katechizm* → *heidelberskim*, *Enchiridion*. *Der kleine Katechismus* M. Lutra, kongregacyjnym Kansas City Statement of Faith (1913), *Evangelical Catechism* (*Evangelischer Katechismus* z 1927, autoryzowany 1929 przez Evangelical Synod of North America).

U.Ch.o.Ch. należy do Świat. Rady Kościołów, National Council of Churches of Christ in the USA oraz → Światowego Aliansu Kościołów Reformowanych i podejmuje wiele nowych inicjatyw ekum., np. dialog z Alliance of Baptists, szczególnie partnerstwo z → Disciples of Christ i dialog m.in. nad luterancko-reformowaną formułą jedności (90. lata XX w.); 1997 kośc. synody U.Ch.o.Ch., Evangelical Lutheran Church in America, Presbyterian Church in the United States of America i Reformed Church in the United States uchwaliły *Formula of Agreement* (weszła w życie 1998), na podstawie której tworzą wzajemną wspólną ekumeniczną „ambony i ołtarza”; 2000 została ona uzupełniona porozumieniem, regulującym wzajemną wymianę duchownych; 2002 U.Ch.o.Ch. był współzał. Churches Uniting in Christ – wspólnoty jednoczącej 10 Kościołów protest. w Stanach Zjedn., zachowujących własną tożsamość konfesyjną i uznających wzajemną ekumenizację oraz sakramenty chrztu i Wieczery Pańskiej; siedziba centr. administracji U.Ch.o.Ch. znajduje się w Cleveland; obecnie wspólnota liczy 1,1 mln wiernych w 5320 zborach.

D. Horton, *The United Church of Christ*, NY 1962; J.R. Willis, NCE XIV (1967) 415-417; L.H. Gunnemann, Ch.S. Rooks, *The Shaping of the United Church of Christ*, NY 1977, CI 1999; R.S. Paul, *Freedom with Order. The Doctrine of the Church in the United Church of Christ*, NY 1987; Ch.E. Hambrick-Stowe, RGG VIII (2005⁴) 764-765; A. Klein, LThK III (2006) 1029.

Stanisław Józef Koza

UNITORZY, uitorianie, zakon orm.kat. założony w XIII w., afiliowany, a nast. włączony do → dominikanów.

W 1328 wardapet Jan z Kerny (opat klasztoru w Kernie, uczeń wardapeta Izajasza w klasztorze w Gładzor) spotkał w Maragheh (obecnie Iran) misjonarzy domin. należących do → Towarzystwa Braci Pielgrzymujących dla Chrystusa; dzięki bpowi Bartłomiejowi z Podio OP poznał zasady teologii kat.; 1329, popierając unię (→ ormiański Kościół katolicki I), zaprosił biskupa i dominikanów: Jana ze Swinfordu, Piotra z Aragonii i Jana z Florencji do klasztoru w Kernie; nast. z bpem Bartłojem z Podio zorganizował dla wardapetów i mnichów z okolicznych klasztorów debatę poświęconą unii z Rzymem (tzw. synod w Kernie); 1333 do unii należało ok. 500 mnichów; Jan z Kerny wraz z zakonnikami klasztoru w Kernie postanowili wstąpić do dominikanów; dla nich przetłumaczono na orm. język regułę Augustyna i konstytucje zak.; za zgodą fundatorów (Jerzego i jego żony Eltik) mnisi przekazali dominikanom swój klasztor; Kerna stała się gł. ośrodkiem u., a także wszystkich unitów orm. z kantonów: Jerndżak, Nachiczewan i Dżahuk; dokonano w nim przekł. dzieł teologów łac. i domin. ksiąg liturg. na język orm.; 1333 Jan z Kerny z mnichami złożył śluby zak. na ręce Jana z Florencji, bpa Tbilisi (objął urząd po zmarłym bpie Bartłojemiu z Podio); nast. udał się do Awinionu, aby przedstawić swoje plany papieżowi i władzom domin.; nie uzyskał zgody na włączenie klasztoru w Kernie do zakonu, ale powołano dla u. osobną kongr. Braci U. w Armenii, afiliowaną do zakonu i podległą generałowi przez gen. wikariusza Tow. Braci Pielgrzymujących dla Chrystusa (miał prawo wizytowania ich klasztorów); po powstaniu kolejnych klasztorów u. uzyskali możliwość wyboru swojego gen. przełożonego; w odpowiedzi na suplikę zredagowaną i przedstawioną przez braci Awagtera (Eleuter) i Tomasza z Dżahuk pap. Innocenty VI bullą z 31 V 1356 potwierdził kanonicznie u. jako zakon, zaakceptował jego afiliację do zakonu domin. oraz liturgię orm.-domin.; do klasztoru w Kernie przyłączyło się 11 in. wspólnot orm. (m.in. w → Aparan, Saltak, Aprakunik, Choszkaszen, Jerndżak, Dżahuk i Szahapunik k. Nachiczewania, Tbilisi), a także, zał. 1334 przez łac. bpa Tadeusza, klasztor orm. w Kaffie na Krymie.

Ograniczenie działalności u. nastąpiło po upadku 1375 królestwa Armenii; ostatecznie 1583 na kapitule gen. w Rzymie u. zostali formalnie włączeni do dominikanów jako prow. Nachiczewania (istniała do końca XVIII w.); u. byli inspiracją dla orm. → bartolomitów także złączonych z dominikanami.

G. Golubovich, *San Domenico nell'apostolato dei suoi figli in Oriente (Periodo dei secoli XIII-XIV)*, w: *Miscellanea dominicana in memoriam VII anni saecularis ab obitu sancti patris Dominici (1221-1921)*, R 1923, 206-221; R. Loenertz, *Les missions dominicaines en Orient au XIVe siècle*, AFP 2(1932) 1-83, 3(1933) 5-55, 4(1934) 1-47; M.A. van den Oudenrijn, *Das Offizium des Heiligen Dominicus des bekenners im Brevier der „Fratres U.“ von Ostarmenien*, R 1935; tenże, *U. et dominicains d'Arménie*, OC 40(1956) 94-112, 42(1958) 110-133, 43(1959) 110-119; C. Longo, *I domenicani di Cipro (1451-1587)*, AFP 59(1989) 149-211; M. Thierry, *Répertoire des monastères arméniens*, Turnhout 1993; T.M. Violante, *La provincia dominicana di Grecia*, R 1999, 179-190; K. Stopka, *Armenia christiana*, Kr 2002, 201-208.

Jan Andrzej Spież

UNIwersALIA, powszechniki (łac. *universalis* – powszechny, ogólny), pojęcia powsz. i odpowiadające im → nazwy ogólne przysługujące wszystkim jednostkom danego rodzaju lub gatunku; relacje bądź własności mogące konkretyzować się w różnych → przedmiotach.

Spór o u. doprowadził do wypracowania wzajemnie wykluczających się stanowisk: 1° skrajny realizm pojęciowy – utrzymuje, że istnieją ogólne pojęcia w → umyśle poznającego oraz ogólne → rzeczy w → rzeczywistości pozazmysłowej; u. mają własne → istnienie, a zewn. rzeczy taki sam charakter uniwersalności jak ludzkie myśli; gł. przedstawicielami koncepcji u. byli: → Anzelm z Canterbury, Fredegisus, Jan Szkot → Eriugena, pap. → Sylwester II oraz → Wilhelm z Champeaux; 2° nominalizm – głosi, iż nie istnieje nic poza jednostkowymi rzeczami; powszechniki uznaje za istniejące jedynie w ludzkim umyśle, a rodzaje i pojęcia (nazwy ogólne) traktuje jako wytwory mowy; u. są jedynie wypowiedzianymi przez ludzi dźwiękami; nominalistami byli: J. → Buridan, → Roscelin z Compiègne i W. → Ockham; 3° konceptualizm – stworzony przez P. → Abélarda, odrzuca ontologiczne u. oraz uznaje, że w samych rzeczach nie ma żadnej wspólnej natury, dlatego uniwersalność można przypisać jedynie nazwom; 4° umiarkowany realizm pojęciowy – zaproponowany przez → Tomasza z Akwinu, za podstawę u. uznaje analogicznie rozumianą wspólną naturę; rozróżnił u. bezpośrednie, zawierające się w substancji jednostkowej i stanowiące jej istotę, refleksyjne, wyodrębnione przez umysł i wyłącznie w nim istniejące, mające podstawę w jednostkowych rzeczach, oraz znajdujące się w umyśle Boga.

Ph. Böhner, E. Gilson, *Die Geschichte der christlichen Philosophie*, Pa 1936, 1978 (*Historia filozofii chrześcijańskiej. Od Justyna do Mikołaja Kuzańczyka*, Wwa 1962); *The Problem of U.*, Notre Dame 1956; *U. and Particulars*, NY 1970; Z. Kukiewicz, *Zarys filozofii średniowiecznej*, Wwa 1973; D.M. Armstrong, *U. and Scientific Realism I-II*, C 1978; tenże, *Nominalism and Realism I-II*, C 1980; E.L. Lowe, *Kinds of Being*, Ox 1989; W. Seńko, *Jak rozumieć filozofię średniowieczną*, Wwa 1993, Kęty 2001²; M.A. Krapiec, F. Krause, PEF IX 600-605.

Konrad Zaborowski

UNIwersALIZM (łac. *universalis* – powszechny, ogólny), przedkładanie cech powsz. nad indywidualizmowi, przeciwstawne → partykularyzmowi i → indywidualizmowi; dążenie do osiągnięcia jednolitej całości bądź objęcia jej określoną formą działalności.

1. W wymiarze społeczno-politycznym – u. zaznaczył się zwł. w średniow. Europie, oznaczając jedność religii (chrześc.), języka (łac. jako język urzędowy), władzy świeckiej ucieleśnionej w osobie cesarza oraz kośc. sprawowanej przez papieża; charakteryzował się podporządkowywaniem wszystkich dziedzin ludzkiego życia Bogu, jednolitością porządku społ.-polit., akceptowanych ideałów i wartości, uznawanych norm mor. i wzorców osobowych oraz podzielaną wizją Boga, człowieka i świata; zwolennikami tego porządku m.in. byli ces. → Otton III i pap. → Sylwester II, zabiegający o stworzenie wielkiego, ponadnar. cesarstwa chrześc. obejmującego